

कासवीचे दूध \डॉक्टर डायस\ माझे गुरु

लेखक : डॉ. रवीन् थते

वरच्या शीर्षकाचा उलगाडा प्रथम करतो. डॉक्टर डायस माझे गुरु. अनेक गावाचे पाणी पिऊन टक्के टोणपे खात अपयश आणि दुःखे पचवत अनियंत्रित आणि बेशिस्त स्वभावाचा आणि थोडी अधिकच उर्जा असलेला मी वयाच्या तेविसाव्या वर्षी लोकमान्य टिळक रुग्णालयात (प्रचलित नाव सायन हॉस्पिटल) डॉक्टर डायस ह्यांच्या आश्रयाला पोहोचल्याची साठ वर्षापूर्वीची आठवण अजून ताजी आहे .आश्रय शब्द अशासाठी की त्या आधी माझी वैद्यकीय कारकीर्द माझ्या एका घोड्चुकीमुळे संपते की काय अशी परिस्थिती निर्माण झाली होती.त्या नंतरच्या तीस चाळीस वर्षात माझ्या वैज्ञानिक आयुष्यात जे घडले त्याची अर्धवट पन्नास टक्के नोंद कोणीतरी गुगल वर प्रस्तुत केली आहे . गोष्टी घडतात त्या घडताना स्वतःचा सहभाग लाक्षणिक असतो हे वेदांत वचन ती गुगल वरची नोंद वाचतांना माझे मलाच पटले आहे. श्रेय द्यायचेच असेल तर ते डॉक्टर डायस ह्यांना देणे योग्य ठरेल. परंतु असे श्रेय घेणे त्यांच्या स्वभावत नव्हते हे मला पक्के ठाऊक आहे .शीर्षकातला दुसरा भाग कासवी बद्दल आहे. अंडी घालणारी कासवी आपल्या पिल्लांचे पोषण मुख मिलनाशिवाय म्हणजे दुधाशिवाय नुसत्या निरीक्षणाने करते अशी ज्ञानेश्वरांची ओवी आहे. त्या ओवीनंतर आत्म (चैतन्य) स्पर्शाने जड शरीर जीवत्वाला येते अशी नोंद आहे. तेवीस चोवीस वर्षांच्या चौखूर घोड्याला छडी मारून घोकंपट्टी करून घेऊन शिकवणे अवघड आहे हे त्या डायस नावाच्या अश्व प्रशिक्षकाला माहित असणार कारण माझा त्या नंतरचा प्रवास केवळ त्यांच्या निरीक्षणावर आणि “शब्देवीण संवादिजे” ह्या तत्वावर झाला.हेच ते कासवीचे पोषण . आंतरिक इच्छा तर आहे आणि कळते आहे पण वळत नाही या परिस्थितीत गुरु आपणहून भेटी येतो असेही म्हटले जाते ते माझ्या बाबतीत घडले हे खरेच. एका अर्थाने त्यांनी माझ्यातल्या सुप्त वैज्ञानिकाला खोगीर चढवले आणि लगाम घातले आणि शर्यतीत धावण्याची कुवत निर्माण केली. आपला मुद्दा समजवण्यासाठी हातवारे (हाताचे वार) करावे मारावे लागत नाहीत केवळ मुद्रेतल्या ओझरत्या कटाक्षाने एखाद्या कापाळा वरच्या आठीने किंवा निखळ मौनाने सुद्धा मुद्दा सांगता येतो हे त्यांनी सप्रमाण दाखवून दिले . त्यांनी उत्तरे कधीच सांगितली नाहीत उलट सोक्रेटीस किंवा आपल्या शंकराचार्यासारखा त्यांचा कल प्रश्न विचारण्या कडे जास्त होता . एखाद्या विकृतीचे निरीक्षण करतांना ही कुठे आहे , ही किती खोल किंवा उंच आहे, हिचे स्वरूप काय , ते स्वरूप समजण्यासाठी ह्याची चाचणी प्रयोग शाळेत करावी लागेल का ही भरून काढायची असेल तर काय उणीव निर्माण होईल त्यासाठी कोठून आणि कशी उती आणावी लागेल आणि ती आणतांना जिथून आणली तिथे काही अपाय तर होणार नाही ना ? अशा मंत्रासाराख्या प्रश्नांची माळ त्यांनी मला शिकवली. मंत्र तंत्रापेक्षा जास्त महत्वाचा आहे , तंत्रही हवेच पण मंत्र चुकला तर तंत्राचे मुसळ केरात जाते हा धडा त्या प्रश्नात दडलेला होता.अर्थात ते नुसतेच कोरडे वैज्ञानिक नव्हते एक सहृदय माणूस होते. रुग्णालयातल्या कक्षात एक दिवस फेरी मारून सगळ्या रुग्णांची स्थिती बघितली जाते . एकदा मी एका रुग्णाचा उल्लेख तेराव्या खाटे वरचा रुग्ण असा केला तेव्हा ते मला म्हणाले “तिथे एक माणूस आहे त्याचे नाव काय हे तरी तुला माहित आहे का?.इथेही प्रश्नातच उत्तर दडलेले होते. त्यांच्यातली विनोद बुद्धी मोठी मिशिकल होती . एक रुग्ण घाबरून खाटेच्या खाली पाय सुद्धा सोडत नसे. त्याला ते म्हणाले “ खाटेवर सारखे झोपणे बरे नव्हे कारण बहुतांशी माणसांची मरण्याची जागा खाट असते”. एकदा एका मोठ्या

राजकारण्यावर शस्त्रक्रिया करतांना मी घाबरलो होतो तेव्हा ते मला म्हणाले “ तुझ्या मनात असलेली त्यांच्या वरची सत्तेची झूल आधी उतरव म्हणजे मग तुझ्यावर विश्वास ठेवणारा एक माणूस तुला दिसेल आणि शस्त्रक्रिया सहजतेने होईल”. ते माझे गुरु एक श्रद्धाळू काथोलिक ख्रिश्चन होते. त्या काळात इटलीचे पोप मुंबईतल्या एका धार्मिक सार्वजनिक समारंभासाठी आले होते. त्या दिवशी अलोट गर्दी जमली परंतु हा माणूस कामावर हजर होता. ते म्हणाले माझे धार्मिक कर्तव्य इथे एका धर्मादाय रुग्णालयात आहे आहे तिथे नाही अशी माझी श्रद्धा आहे. एकदा मी त्यांना देवाची व्याख्या काय असे म्हणून छेडले तेव्हा ते म्हणाले “ एकदा तू अजंठातल्या लेण्यांना भेट दे म्हणजे श्रद्धा म्हणजे काय हे तुला कळेल आणि भारतीयांना काहीही शक्य आहे हेही उमगेल” एका देवा वर विश्वास ठेवणाऱ्या माणसाने एका नास्तिक दर्शनावर केलेली टिपणी आणि त्यांनी दाखवलेला भारताबद्दच्या विश्वासामुळे माझ्या मनातले दोन थोडे दुष्ट पक्षी त्यांनी एका वाक्यात संपवले. मोजकेच बोलणारा हा माणूस शस्त्रक्रिया करतांना मोजक्याच हालचाली करत असे आणि शरीरातले स्तर अस्तर उसवावे तसे उलगडत असे. असे झाले की संगीताच्या मैफिलीत गवयाच्या साथीदारांना देखील जसा सूर जमतो तसे त्यांना मदत करणाऱ्या आमचे होई . घाई करणे ह्या सारखा दुसरा कुरूप दुर्गुण नाही हे त्यांचे ब्रीद वाक्य होते. म्हणूनच की काय ते वार्धक्याने जेव्हा गेले तेव्हा संथपणे संथारा करावा तसे गेले. त्यांचा उमेदीचा काळ पन्नास वर्षा पूर्वीचा . तेव्हाचे लोकमान्य टिळक रुग्णालय आज इतके लोकमान्य नव्हते परंतु तेव्हाही त्यांचा एक शोधनिबंध जगात अव्वल म्हणून प्रसिद्ध झाला होता . घटातला दिवा फडफड न करता तेवत कधी होता आणि तेल संपल्यावर विझला कधी अशा तऱ्हेने बोभाटा न करता जावे ह्या ज्ञानेश्वरांच्या उक्तीप्रमाणे ते गेले. त्या गुरुच्या स्मरणार्थ हे दोन शब्द.